

ประเพณีตานก๋วยสลาก: ความสำคัญในสังคมสมัยใหม่

THE TRADITION OF TAN KUAY SALAK: IT'S SIGNIFICANCE IN MODERN SOCIETY

¹พระภาณุพงศ์ เตชปญโญ, ²ปาณิสรา เทพรักษ์, ³พระตาล ธรรมธโร, ⁴พระจรัส ธีรจิตโต,

⁵พระนฤนนท์ ผาสุกโก, ⁶พระพงษ์กร อินทวิโร และ ⁷สามเณรเกษมา เหลือผล

¹Phra Panupong Tejapanyo, ²Panisara Theprak, ³Phra Tal Thammatharo, ⁴Phra Jarun Thirajitto,

⁵Phra Naruenon Pasugo, ⁶Phra Pongsakon Intavero and ⁷Kasama Lueaphon

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Lampang Buddhist College, Thailand

¹Corresponding Author's Email: panupongwangwen@gmail.com

¹เบอร์โทร : 092-764-7601

Received: 2025-09-23

Revised: 2025-10-14

Accepted: 2025-12-12

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และงานบทความวิชาการต่าง ๆ ประกอบการตีความ และวิเคราะห์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย พระสงฆ์ นักวิชาการ ชาวบ้าน และผู้ที่มีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์ประเพณีกินข้าวสลากในจังหวัดลำปาง พบว่า ประเพณีกินข้าวสลาก คือ การทำบุญสลากภัตในล้านนาไทย สำหรับเรียกประเพณีทำบุญสลากภัตว่า งานทำบุญตานข้าวสลาก ตานก๋วยสลากหรือ กินข้าวสลาก ซึ่งได้ยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลายาวนาน ทั้งนี้เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับ ให้กับตนเองในภพภาคหน้า หรือให้กับเทวดา พ่าดิน ตลอดจนเจ้ากรรมนายเวร นิยมเริ่มทำในช่วงกลางพรรษาราวปลายเดือนสิงหาคม กันยายน ตุลาคม จากสภาพการณ์ของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมประเพณีกินข้าวสลาก ด้านครอบครัวและเครือญาติ บริบทชุมชน ในแต่ละพื้นที่เริ่มมีแนวโน้มเป็นสังคมเมืองมากขึ้น โครงสร้างครอบครัวเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม การปลูกฝังวัฒนธรรมและค่านิยมประเพณีกลับอ่อนแอลง ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันลดลง ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่คนในสังคมหันมาบริโภคนิยมและวัตถุนิยม จึงส่งผลกระทบต่อประเพณีกินข้าวสลากที่มีพื้นฐานมาจากสถาบันครอบครัวและเครือญาติ ดังนั้น ประเพณีกินข้าวสลาก จึงค่อยหายไปจากชุมชนในบางพื้นที่ของแต่ละจังหวัดในภาคเหนือ สำหรับการสร้างสรรค์วัฒนธรรมประเพณีกินข้าวสลากให้มีความยั่งยืนคือการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันผ่านกระบวนการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ผ่านประชาชนและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยว ให้เล็งเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของประเพณีกินข้าวสลาก และสามารถสร้างอัตลักษณ์ร่วมได้โดยการถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีกินข้าวสลากลงสู่ชุมชนและวัดต่างๆ ในแต่ละจังหวัด

คำสำคัญ: ประเพณี; ความสำคัญต่อสังคม; สมัยใหม่

Abstract

This academic article examined data derived from documentary sources and various scholarly works, employing interpretation, analysis, and participant observation. Data were collected from key informants, including Buddhist monks, academics, local residents, and individuals who played significant roles in the preservation of the Kin Khao Salak tradition in Lampang Province. The findings indicated that the Kin Khao Salak tradition referred to the Lanna Thai practice of Salakaphat merit-making. In the Lanna context, this merit-making tradition was known as Tan Khao Salak, Tan Kuai Salak, or Kin Khao Salak, and had been observed continuously over a long period of time. The primary purpose of this tradition was to dedicate merit to deceased ancestors, to oneself in future lives, or to deities, the heavens and earth, as well as to karmic creditors. The tradition was typically performed during the middle of the Buddhist Lent, around late August, September, and October.

However, in light of cultural change, the Kin Khao Salak tradition had been affected in terms of family and kinship structures and community contexts. Many areas had increasingly developed into urban societies, resulting in changes to traditional family structures. The transmission of cultural values and traditions had weakened, and interpersonal relationships within communities had declined. Furthermore, economic and social changes, particularly the rise of consumerism and materialism, had had a significant impact on the *Kin Khao Salak* tradition, which was fundamentally rooted in family and kinship institutions. Consequently, this tradition had gradually disappeared from some communities in various provinces of Northern Thailand. To ensure the sustainable preservation of the Kin Khao Salak tradition, it was essential to foster a shared cultural identity through processes of knowledge creation and understanding among local people and tourists. This approach aimed to raise awareness of the value and significance of the tradition and to promote a shared sense of identity by transmitting the Kin Khao Salak tradition to local communities and temples in each province.

Keywords: Tradition; Social Importance; Modernity

ในสังคมยุคสมัยใหม่นี้วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆเริ่มมีการสูญหายไปเช่น ประเพณีปอยน้อยหรือ ปอยบวชลูกแก้ว (บรรพชาสามเณร) แต่เดิมนั้นในท้องถิ่นล้านามิ่วตเป็นแหล่งการศึกษาเรียนรู้สำหรับเด็กผู้ชาย ชาวบ้านในชุมชนนิยมให้ลูกชายได้บวชเรียนเพื่อศึกษาเรียนรู้และสืบทอด พระพุทธศาสนา รวมทั้งถ่ายทอดภูมิปัญญาต่าง ๆ แต่ปัจจุบันระบบการศึกษาของประเทศไทยได้เน้นการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเป็นหลัก พ่อแม่จึงนิยมส่งเสริมลูกให้เรียนในระบบของโรงเรียนมากกว่าการบวชเรียน ทำให้มีเด็กผู้ชายบวชเรียนตามประเพณีแต่เดิมในแต่ละวัดลดลงทำให้การจัดงานประเพณีปอยน้อยลดลงไปด้วย อีกประเพณีหนึ่งคือประเพณีสงกรานต์ ที่คนหนุ่มสาวส่วนใหญ่มุ่งแต่กิจกรรมการเล่นสาดน้ำที่สนุกสนานมากกว่าการทำบุญตามความเชื่อดั้งเดิม รวมทั้งประเพณีรดน้ำคำหัวพระสงฆ์เถระ ผู้สูงอายุที่เป็นที่เคารพนับถือของชุมชน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีให้มีสืบต่อรุ่นลูกรุ่นหลาน (Phakdee, 2013)

ประเพณีตานก๋วยสลากหรือที่ภาษาไทยภาคกลางเรียกว่าสลากภัต เป็นประเพณีเนื่องในพระพุทธศาสนาที่กระทำสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ในภาคเหนือเรียกประเพณีต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น มีทั้ง ตานสลาก กินข้าวสลาก กินก๋วยสลาก กินสลาก แต่ก็ล้วนหมายถึงประเพณีเดียวกัน แม้มีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันไปบ้างก็ตามประเพณีตานก๋วยสลาก มักทำกันตั้งแต่เดือน 12 เหนือ ถึงเดือนยี่เหนือหรือตั้งแต่เดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคมของทุกปี (Cultural Arts Editorial Board, 2013)

309

2. วันทานสลาก ชาวบ้านนำถวายสลากที่จัดทำแล้วไปวัดและเอา "เส้นสลาก" ทั้งหมดไปรวมกัน ที่หน้าพระประธานในวิหาร มีการพึ่งเทศน์อย่างน้อย 1 กัณฑ์ ผู้รวบรวมสลากมักเป็นมัคทายก (แก้ววัด) นำเส้นสลากทั้งหมดมารวมกันแล้วแบ่งเส้นสลากทั้งหมด เป็น 3 ส่วน (กอง) ส่วนหนึ่งเป็นของพระเจ้า (คือของวัด) อีก 2 ส่วนเฉลี่ยไปตามจำนวนพระภิกษุสามเณรที่นิมนต์มาร่วมในงานทำบุญ หากมีเศษเหลือมักเป็นของพระเจ้า (วัด) ทั้งหมดพระภิกษุสามเณรเมื่อได้ส่วนแบ่งแล้ว จะยึดเอาชัยภูมิแห่งหนึ่งในวัด และออกสลากคือ อ่านชื่อเส้นสลากต่างๆ หรือให้ลูกศิษย์ (ชะโยม) ที่ได้ตะโกนตามข้อความที่เขียนไว้ในเส้นสลาก หรือเปลี่ยนเป็นคำสั้นๆ เช่น ศรีธธา นายแก้ว นามวงศ์ มีนี่เนื้อ บางรายจะหิ้ว "ก้วย" ไปตามหาเส้นสลากของตนตามลานวัดเมื่อพบสลากของตนแล้วจะเอาสลากของตนถวายพระ พระจะอ่านข้อความในเส้นสลากและอนุโมทนาให้พร Ministry of Culture (2021) โดยความสำคัญของประเพณีสลากภัต คือ เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ ญาติ พี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว สอนให้ลูกหลานมีความกตัญญู กตเวทิต์ ต่อผู้มีพระคุณ ทั้งนี้การทำบุญที่ไม่จำเพาะเจาะจงพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง เป็นการขจัดซึ่งความเห็นแก่ตัว การขจัดซึ่งกิเลส ที่เรียกว่า อคติ (ความลำเอียง) พระภิกษุสามเณรที่มารับสลากเองก็ไม่มีซึ่งความยึดติด เพราะสลากที่นำมาถวายนั้นแตกต่างหลากหลาย ประเพณีสลากภัตถือเป็นงานบุญใหญ่ที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันของคนในหมู่บ้าน สังคม ซึ่งย่อมนำมาซึ่งความสามัคคีปรองดอง ประเพณีสลากภัตจะจัดขึ้นในช่วงของการเข้าพรรษา หรือช่วงพักระหว่างการทำนา เกษตรกรรม พระภิกษุสามเณรจำพรรษายังวัดที่แน่นอน ชาวบ้านก็ว่างเว้นจากกิจการงาน ผลผลิตทางการเกษตรออกผลผลิต จึงเป็นช่วงเวลาที่มีความเหมาะสมในการทำบุญ การถวายสลากภัตยังเป็นการบำเพ็ญบุญกุศลอันบริสุทธิ์ ด้วยการบริจาคภัตตาหารและบริวารอันควรแก่ความจำเป็น เพื่อทำนุบำรุงพระภิกษุให้สามารถดำรงชีพและสืบพระพุทธศาสนาต่อไป (Royal Institute, 2011)

เรื่องธรรมเนียมปฏิบัติประเพณีตานก้วยสลากของแต่ละวัดมักจะจัดขึ้นไม่พร้อมกัน เนื่องจากชาวบ้านที่ถือปฏิบัติประเพณีนี้ จะเดินทางไปร่วมประเพณีที่แต่ละวัดจัดขึ้นหมุนเวียนกันไป ในวันงานเมื่อชาวบ้านไปถึงวัดแล้วจะนำใบสลากของครอบครัวตน (แยกใบสลากแต่ละประเภท) ไปส่งให้คณะกรรมการวัด เพื่อตรวจนับจำนวนก้วยสลากที่ชาวบ้านนำมาร่วมในปีนั้น โดยแยกเป็น 2 กอง คือ ใบสลากก้วยอุ้มกับใบสลากก้วยน้อย ก่อนจะผสมใบสลากแต่ละกอง เรียกว่า "สุณใบสลาก" เพื่อให้ใบสลากของแต่ละครอบครัวที่นำถวายสลากมาร่วมงานแยกจากกัน หลังเสร็จพิธีทางศาสนาพระสงฆ์ที่มาร่วมงานฉันเพลแล้ว คณะกรรมการวัดจึงนำใบสลากก้วยน้อยแจกจ่ายให้ชาวบ้านที่มาร่วมงาน นำไปอ่านให้เจ้าของก้วยสลากฟัง ด้วยเสียงอันดังและออกเสียงเป็นสำเนียงท่าปลา ตำบลไผ่ล้อม อำเภอท่าปลา จังหวัดอุดรธานี ส่วนใบก้วยอุ้มสลากหลวงและสลากก้างบูหรั้นนั้น แจกจ่ายให้พระสงฆ์ที่มาร่วมทำพิธี เพื่อนำไปกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับที่ระบุไว้ในใบสลากนั้นๆ กรณีสลากหลวงและสลากก้างบูหรั้นเจ้าของสามารถกำหนดเองว่าประสงค์จะให้สามเณรหรือพระรูปใดเป็นผู้มากรวดน้ำให้ เรียกวิธีนี้ว่า "จุต"

ประเพณีตานก้วยสลากนับเป็นอีกประเพณีหนึ่งที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของคนท่าปลา ที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ทุกกิจกรรมที่เป็นองค์ประกอบของประเพณี ล้วนแฝงด้วย

ภูมิปัญญาที่มีคุณค่าของบรรพบุรุษ ที่นอกจากต้องการให้คนในชุมชนสำนึกในบุญคุณของบรรพบุรุษแล้วยังมุ่งให้เกิดความรักสามัคคีกัน ปัจจุบันพบว่า บางแห่งนำภาชนะอื่นมาบรรจุสิ่งของใช้แทน “ก๋วยสลาก” ทำให้ความงดงามและวิถีแห่งล้านนาเดิมเปลี่ยนแปลงไป แต่สำหรับชาวท่าปลาแล้วยังคงอนุรักษ์ไว้ซึ่งสิ่งที่บรรพบุรุษสืบทอดมาอย่างมั่นคง (Cultural Information Center, 2024)

ประวัติความเป็นมาของประเพณีกินข้าวสลาก คือ การทำบุญสลากภัตในล้านนาไทยมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น บางแห่งว่า “กินก๋วยสลาก” บางแห่งเรียก “กินสลาก” บางแห่งว่า “ตานก๋วยสลาก” มีความหมายเป็นอย่างเดียวกัน ประเพณีกินสลากหรือตานก๋วยสลากเป็นประเพณีเก่าแก่ที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาตั้งแต่พุทธสมัยที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ดังปรากฏในพระธรรมบทพุทธทศกัณฐะว่าพระพุทธองค์ทรงสรรเสริญพระสาวกอรหันต์ของพระองค์คือพระโกณฑธานเถระซึ่งเป็นโศคติในการจับสลากได้ที่หนึ่งทุกครั้ง แม้พระพุทธเจ้าก็สู้ท่านไม่ได้เหล่าพระสาวกทั้งหลายมีความสงสัยว่า ทำไมท่านจึงมีโชคเช่นนั้น พระพุทธองค์ทรงตรัสบอกแก่ภิกษุสงฆ์ทั้งหมดว่า โกณฑธานปรารภว่าถ้าเลือกอะไร แข่งขันอะไร ขอให้ได้ที่หนึ่งเสมอ ดังนั้นในชาตินี้โกณฑธานจึงเป็นคนโชคดียังหัวดล่ำป้างเรียกประเพณีทำบุญสลากภัตว่า งานทำบุญทานข้าวสลาก (ตานก๋วยสลาก) หรือกินก๋วยสลากซึ่งได้ยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลายาวนาน ทั้งนี้เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลตามแต่จุดประสงค์ของผู้ทำบุญ เช่น ทานให้กับผู้ล่วงลับให้กับตนเองในภายภาคหน้า หรือให้กับเทวดา ฟาดินไปตลอดจนถึงเจ้ากรรมนายเวรจะนิยมเริ่มทำกันในช่วงกลางพรรษาในราวปลายเดือน สิงหาคม กันยายน ตุลาคม และจะกินกันมากในเดือนกันยายน หรือราววันเพ็ญเดือนสิบสองเหนือและสิ้นสุดในเดือนเกียงดับ เพราะถือว่าเดือนนี้เป็นเดือนที่ว่างจากการทำไร่ทำนาของชาวบ้าน และด้วยเหตุหลายประการ ซึ่งจะอยู่ประมาณเดือนตุลาคมด้วยเหตุนี้จึงถือว่าในระหว่างเดือนเหล่านี้เป็นเดือนที่พืชผักผลไม้กำลังสุกหรืออุดมสมบูรณ์พอดีและในภาคเหนือมีความเชื่อว่าเดือนสิบสองนี้เป็นเดือนแห่งการปล่อยผีปล่อยเปรต คนทั่วไปก็พากันคิดถึงผีที่เป็นญาติพี่น้อง ก็คงจะอดอยากกลับมาจากการปล่อยตัว ห่วงว่าพ่อแม่พี่น้องที่ตายไปแล้วกลับมาทั้งทีกลัวจะไม่มีเครื่องอุปโภคบริโภค จึงรวมกันจัดพิธีทำบุญตานข้าวสลากจัดข้าวปลาอาหารของกินของใช้ไปถวายแก่พระภิกษุสงฆ์เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วการทำบุญตานข้าวสลากมีพิธีการตามติดกับการทานในโอกาสอื่นตรงที่ไม่จำเพาะเจาะจงแก่สงฆ์รูปใดองค์ใด โดยทำเป็นสลากไปรวมปะปนกันให้พระภิกษุสามเณรจับสลากหรือฉลาก หากก๋วยสลากหรือภาชนะที่บรรจุเครื่องไทยทานตกที่พระภิกษุหรือสามเณรรูปใดก็จะยกก๋วยสลากถวายแก่รูปนั้น ในวันงานตานข้าวสลากชาวบ้านจะนัดหมายตกลงกันว่าวันใดจะเป็นวันตานข้าวสลากโดยจะเริ่มจากวัดสำคัญที่สุดในละแวกนั้นเสียก่อน ซึ่งการจัดงานนั้นจัดให้มีงาน 2 วัน คือ วันแตงดาหรือวันสุกดิบวันหนึ่ง และวันตานหรือวันถวายตานอีกวันหนึ่ง ในวันแตงดานั้นทุกหลังคาเรือนจะจัดหาวัสดุ ข้าวของ ของกินของใช้ตามกำลังศรัทธา ญาติพี่น้องที่อยู่ต่างบ้านไม่ว่าไกลหรือใกล้ เมื่อรู้ข่าวก็จะพากันมาอ้อม คือมาร่วมบริจาคจุดปัจจัยสมทบในการบำเพ็ญทานตามสายญาติของตน (Nuengnit et al., 2003)

ประเพณีตานข้าวสลากนั้น จำแนกออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านครอบครัวและเครือญาติ, 2. ด้านความสัมพันธ์ในชุมชน และ 3. ด้านเศรษฐกิจ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านครอบครัวและเครือญาติ บริบทชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น โดยทำให้หลายครอบครัวเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่เคยเป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยพ่อแม่ลูกและเครือญาติมีสายใยความผูกพันต่อกันสูง แต่จากผลการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก จึงเกิดการนำแรงงานจากชนบทเข้ามาสู่เมืองใหญ่ จึงทำให้ครอบครัวจากชนบทในปัจจุบันต่างได้รับผลกระทบและกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น และสถาบันครอบครัวซึ่งเคยเป็นทุนทางสังคมมีระบบเครือญาติที่มีความผูกพันอย่างใกล้ชิด มีความเกื้อกูลกัน มีการอบรมขัดเกลาบุตรหลาน แต่ในปัจจุบันค่านิยมประเพณีกลับอ่อนแอลง จึงส่งผลกระทบต่อประเพณีตานข้าวสลากที่มีพื้นฐานมาจากสถาบันครอบครัวและเครือญาติ ดังนั้น ประเพณีกินข้าวสลากจึงค่อยหายไปจากชุมชนในบางพื้นที่

ด้านความสัมพันธ์ในชุมชน ปัจจุบันวัฒนธรรม ประเพณีในอดีตค่อย ๆ เลือนหายไปจากชุมชน เนื่องจากเยาวชนในสมัยนี้ไม่มีความสนใจที่จะสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรม จึงทำให้ความสัมพันธ์ของประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชนค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป จากสาเหตุดังที่กล่าวมานั้นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทำให้กลุ่มเยาวชนในสมัยนี้ขาดการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีตานข้าวสลากของท้องถิ่น และยังประกอบกับรับค่านิยมวัฒนธรรมของสังคมตะวันตกมากยิ่งขึ้น จึงทำให้ประเพณีตานข้าวสลากในบางพื้นที่บางชุมชนลดน้อยลง อีกทั้งประชาชนชาวบ้านในชุมชนทยอยเสียชีวิตและไม่มีใครสืบทอดประเพณีตลอดจนเยาวชนในสมัยนี้ไม่รู้ขั้นตอนการจัดประเพณีที่แท้จริงจึงทำให้ขั้นตอนบางอย่างขาดหายไป

ด้านเศรษฐกิจ จากอิทธิพลของค่านิยมและวัฒนธรรมตะวันตกส่งผลให้สังคมมีการแข่งขันประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งทำให้เยาวชนภายในชุมชนมีแนวโน้มการจัดประเพณีตานข้าวสลากน้อยลงสาเหตุหลักคือในการจัดแต่ละครั้งต้องใช้เงินจำนวนมากที่ต้องซื้อของนำไปทำบุญให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมประเพณีตานข้าวสลากเป็นอย่างมากและมีแนวโน้มในด้านต่างๆ เช่น ด้านครอบครัวและเครือญาติ ด้านความสัมพันธ์ในชุมชน และด้านเศรษฐกิจ ทำให้ประเพณีตานข้าวสลากลดลงไปมาก และบางในพื้นที่ก็ไม่พบเห็นแล้วสำหรับวัฒนธรรมประเพณีตานข้าวสลาก การทำให้มีความยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องร่วมกันปลูกฝังให้เยาวชนได้มีความรู้ ความเข้าใจและทำให้เล็งเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของประเพณีตานข้าวสลาก และสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีตานข้าวสลากสู่ชุมชนและวัดต่างๆ (Phra Khru Sangharaksa Suphanath (Phurivaddhano), 2023)

นิยามของคำว่าสมัยใหม่

นับตั้งแต่สมัยกลางตอนปลายเป็นต้นมา (ค.ศ. 1453 - ค.ศ. 1945) ผู้คนเริ่มสงสัยในความเชื่อและเนื้อหาตำราเรียนแบบเก่า ๆ ที่เชื่อกันมายาวนาน และไม่นาน ความเชื่อเก่า ๆ และอำนาจการปกครองที่เด็ดขาดของศาสนจักรเริ่มเสื่อมถอยลง ผู้คนเริ่มเชื่อว่ามนุษย์สามารถลิขิตชีวิตของตนได้ด้วยการกระทำของตนเอง จึงเริ่มดิ้นรนเพื่อชีวิตที่ดีกว่า และมีการคิดค้นทฤษฎี สิ่งประดิษฐ์ รวมไปถึงศิลปะขึ้นมากมาย ทำให้เข้าสู่สมัยใหม่ในที่สุด

ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา (ค.ศ. 1509 – ค.ศ. 1511) เป็นช่วงเวลาหนึ่งที่อยู่ในช่วงปลายสมัยกลางถึงต้นสมัยใหม่ ซึ่งการเริ่มต้นของยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาในช่วงปลายสมัยกลาง เป็นปัจจัยสำคัญที่ชักนำโลกเข้าสู่สมัยใหม่ คือ วิทยาการต่าง ๆ จากโรมัน เริ่มถูกฟื้นฟูขึ้นมาและแพร่กระจายไปในแถบยุโรป

เทคโนโลยีถูกพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ จนในช่วงปลายของสมัยใหม่ วิทยาการถูกใช้ไปในทางการแข่งขันกันเองของมนุษย์ เกิดสงครามโลก สงหารผู้คนไปหลายสิบล้านคน จนในที่สุดก็มีการตระหนักถึงการใช้วิทยาการอย่างถูกทาง และมีการควบคุมเทคโนโลยีที่อาจก่ออันตราย แต่ในขณะเดียวกันก็มีการพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้สมัยใหม่สิ้นสุดลงและเข้าสู่สมัยปัจจุบัน ตั้งแต่ ค.ศ. 1945 เป็นต้นมา (Galilei, 2024)

จากการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบบุพพเปตพลี: กรณีศึกษาประเพณีตานก๋วยสลาก

พบว่า รูปแบบบุพพเปตพลี มีความเหมือนกันและความแตกต่างกันของประเพณีการทำบุญบุพพเปตพลี และประเพณีตานก๋วยสลากของชาวล้านนา เปรียบเทียบความเหมือนกันและความแตกต่างที่ทางภาคเหนือและภาคส่วนอื่นต่าง ๆ ของประเทศไทยเรื่องความเหมือนกันของการทำบุญตามประเพณีและวิธีการของการทำบุญในพระพุทธศาสนา เมื่อกล่าวโดยเฉพาะชาวพุทธที่นับถือพระพุทธศาสนา มีเรื่องของการทำบุญต่าง ๆ มากมาย ทั้งที่เป็นงานมงคลและงานอวมงคลการทำบุญต่าง ๆ นั้น โดยจุดประสงค์การทำบุญจะไม่แตกต่างกันนักที่เป็นส่วนแตกต่างกันส่วนมากจะขึ้นอยู่กับพื้นที่ จะขึ้นอยู่กับบุคคลและจะขึ้นอยู่กับสถานที่ที่ทำบุญนั้น ๆ เมื่อนำมาประมวลวิเคราะห์วิจัยแล้ว จะเห็นได้ว่า (ความเหมือน-ความต่าง) คือ

ภาคใต้ ความเหมือนกันคือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับดวงวิญญาณของผู้ที่จากไป เรียกว่า "สารทเดือน 10 ชิงเปรต" ในพิธี จะมีอาหารหวานคาว หนมรา หนมพอง ผลหมากรากไม้ต่าง ๆ มีการชิงเปรต หลาเปรต รับเปรต ส่งเปรต ทำบุญ นิมนต์พระภิกษุสงฆ์บังสุกุลอุทิศส่วนกุศล

ภาคกลาง ความเหมือนกันคือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับดวงวิญญาณของผู้ที่จากไปเรียกว่า "ทำบุญสารทไทย" ในพิธี จะมีอาหารหวานคาว กระจ่างสารท กล้วยไข่ เป็นพื้น ทำบุญ นิมนต์พระภิกษุสงฆ์บังสุกุลอุทิศส่วนกุศล ภาคกลางบางแห่งยังได้จัดทำรักษาประเพณีบุญนี้กันดีอยู่เช่น ที่วัดจากแดงเป็นต้น

ภาคอีสาน ความเหมือนกันคือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับดวงวิญญาณของผู้ที่จากไปเรียกว่า "ทำบุญข้าวสาก ข้าวประดับดิน" ในพิธีจะมีอาหารหวานคาวของภาคนั้น ๆ และขนมผลไม้ต่าง ๆ ทำบุญ นิมนต์พระภิกษุสงฆ์บังสุกุลอุทิศส่วนกุศล

ภาคอีสานใต้ ความเหมือน มีจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษเป็นต้น ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับดวงวิญญาณของผู้ที่จากไป เรียกว่า "แซนโถนตา" ในพิธีจะมีอาหารหวานคาวของภาคนั้น ๆ และขนมผลไม้ต่าง ๆ ทำบุญ นิมนต์พระภิกษุสงฆ์บังสุกุลอุทิศส่วนกุศล

ภาคเหนือที่จังหวัดลำพูนสลาภย้อม ความเหมือนกัน คือ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับดวงวิญญาณของผู้ที่จากไป เรียกว่า "สลาภย้อม" ในพิธีจะจัดรูปแบบการทำบุญแบบทางภาคเหนือ

ต้นสลากย้อมจะจัดใหญ่โตและสูงประมาณ 5-15 เมตร ทำบุญ นิมนต์พระภิกษุสงฆ์บังสุกุล อุทิศส่วนกุศล

ภาคเหนือ ความเหมือน (ตานก้วยสลาก) ที่วัดพระธาตุศรีจอมทอง ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับดวงวิญญาณของผู้ที่จากไปเรียกว่า"ตานก้วยสลาก" ในพิธีจะมีอาหารหวานคาวของภาคนั้น เครื่องไทยทานมีสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น ผ้า สบู่ ยาสีฟัน แปรงฟัน ผลไม้ตามฤดูกาลสิ่งของเหล่านี้จะรวมใส่ลงในชะลอม (ตระกร้าที่จักสานบ้าง)แต่ปัจจุบันนี้ส่วนมากภาชนะที่ใส่ (บรรจุ) ของจะเป็นถังน้ำพลาสติก กาละมัง และภาชนะอื่น ๆ พอที่จะบรรจุใส่ของเครื่องไทยทานได้ พอถึงวันทำบุญชาวบ้านชาวบ้านจะไปรวมกันที่วัดตั้งแต่หลังอาหารเช้า มีการถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสามเณร ชาวบ้านทานอาหารกันที่วัดเสร็จแล้วเริ่มพิธีจับสลาก โดยมีหมายเลขต่าง ๆ ตามจำนวนศรัทธา (โยม) ที่ร่วมทำบุญ ส่วนหมายเลขส่วนหนึ่งจะเป็นของพระพุทธรูป จากนั้นพระภิกษุสามเณรจับสลาก (สลากภัต) ถ้าหากว่าพระภิกษุสามเณรจับได้หมายเลขของญาติโยมท่านใด (โยม) ท่านนั้นจะนำก้วยสลากของตนเองถวายให้พระหรือสามเณรรูปนั้น หรือถ้าสิ่งของที่จะถวายนั่นเป็นสิ่งของที่ใหญ่มาก ญาติโยมก็จะนิมนต์รูปที่จับหมายเลขของตนเองได้ไปหาที่ตั้งสิ่งของนั้น หากว่าในเครื่องไทยทานนั้นมีคัมภีร์เทศน์พระภิกษุสามเณรจะเทศน์ตามคัมภีร์ตอนนั้น จากนั้นกรวดน้ำให้พรเป็นภาษาเหนือ ประเพณีที่ทำนั้นเรียกว่าประเพณีทำบุญตานก้วยสลาก ตามที่ภาคกลางเรียกว่าสารทไทย ถวายสลากภัตเดือนสิบ คือ "บุพเพตพลี" ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่จากไป

สำหรับภาคเหนือ อีก 6 จังหวัด เป็นต้นว่าจังหวัดเชียงราย จังหวัดลำพูน จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดแพร่ จังหวัดน่านและจังหวัดอื่น ๆ ใกล้เคียง จะไม่นำมาวิเคราะห์ในที่นี้เพราะว่าคล้ายกัน ทั้งนี้เป็นเพราะพิธีกรรมการทำบุญบุพเพตพลี ตานก้วยสลากนั้นจะไม่แตกต่างกัน ดังที่ได้กล่าวแล้ว ตัวอย่างที่ วัดพระธาตุศรีจอมทอง ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งหมดที่ได้วิเคราะห์มานั้นเป็นความเหมือนที่ไม่ต่างกัน (Phra Boonchum Vachiro (Panyayot), 2022)

สรุป

ประเพณีกินข้าวสลาก คือ การทำบุญสลากภัตในล้านนาไทยมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น บางแห่งว่า “กินก้วยสลาก” บางแห่งเรียก “กินข้าวสลาก” บางแห่งว่า “ตานก้วยสลาก” จังหวัดลำปาง เรียกประเพณีทำบุญสลากภัตว่า งานทำบุญทานข้าวสลาก (ตานก้วยสลาก) หรือกินก้วยสลาก ซึ่งได้ยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลายาวนานทั้งนี้เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลตามแต่จุดประสงค์ของผู้ทำบุญ เช่น ทานให้กับผู้ล่วงลับ ให้กับตนเองในภายภาคหน้า หรือให้กับเทวดา ฟาดินไปตลอดจนถึงเจ้ากรรมนายเวร จะนิยมเริ่มทำกันในช่วงกลางพรรษาในราวปลายเดือนสิงหาคม กันยายน ตุลาคม และจะกินกันมากในเดือนกันยายน เพราะถือว่าเดือนนี้เป็นเดือนที่ว่างจากการทำไร่นาของชาวบ้าน และในภาคเหนือนี้มีความเชื่อว่าเป็นเดือนแห่งการปล่อยผีปล่อยเปรต และผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วกลับมาหา จึงรวมกันจัดพิธีทำบุญตานก้วยสลากจัดข้าวปลาอาหารของกินของใช้ไปถวายแก่พระภิกษุสงฆ์เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งจากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องทานในพระพุทธศาสนา ทาน แปลว่า การให้ การแบ่งปัน การแสดงออก

ถึงความโอบอ้อมอารีในจิตใจแล้วเจือจานออกมาภายนอกให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจ และเต็มใจ ทานแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การให้วัตถุสิ่งของเรียกว่า อามิสทาน และการให้คำแนะนำสั่งสอน ชี้นำ ศิลปะวิทยาการต่าง ๆ เรียกว่า ธรรมทาน ซึ่งพระพุทธศาสนาถือว่า มีคุณค่ามากกว่าอามิสทาน เมื่อกล่าวโดยลักษณะแล้ว ทานมี 2 ลักษณะ คือ ทานที่ให้โดยเจาะจงผู้รับเรียกว่าปาฏิบุคคลิกทาน และทานที่ให้โดยไม่เจาะจงผู้รับเรียกว่าสังฆทาน ซึ่งได้รับยกย่องว่ามีอานิสงส์มากที่สุด การทำบุญตานก่วยสลาก มีพิธีการตามติดกับการทานในโอกาสอื่น ๆ ตรงที่ไม่จำเพาะเจาะจงแก่สงฆ์รูปใดโดยทำเป็นสลากไปรวมกัน ให้พระภิกษุสามเณรจับสลากที่ทำจากใบลานหรือใบตาล หากก่วยสลากหรือภาชนะที่บรรจุเครื่องไทยทาน ตกที่พระภิกษุหรือสามเณรรูปใดก็จะยกก่วยสลากถวายแก่รูปนั้น ในวันงานตานข้าวสลากชาวบ้านจะนัดหมายตกลงกันว่าวันใดจะเป็นวันตานก่วยสลากโดยจะเริ่มจากวัดสำคัญที่สุดในละแวกนั้นก่อน ซึ่งการจัดงานนั้นจัดให้ มีงาน 2 วัน คือ วันแตงดา และวันตานหรือวันถวายทานอีกหนึ่งวัน ในวันแตงดานั้นทุกหลังคาเรือนจะจัดหาข้าวของเครื่องใช้ตามกาลังศรัทธาญาติพี่น้องที่อยู่ต่างชุมชนหรือต่างถิ่นไม่ว่าไกลหรือใกล้ เมื่อรู้ข่าวก็จะพากันมา “ฮ่อม” หรือมาร่วมบริจาคจุดปัจจัยสมทบในการทำบุญ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1.1. สำนักงานวัฒนธรรมหรือเทศบาล ตำบล โรงเรียน และชุมชนร่วมกันจัดเก็บข้อมูล รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนภูมิปัญญาของชาวบ้าน นำมาเผยแพร่ทางเว็บไซต์และสื่อออนไลน์ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เข้ามาเยี่ยมชมเว็บไซต์ได้แสดงความคิดเห็นบนกระดานข้อความ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนในเชิงวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมปัจจุบัน

1.2. องค์การบริหารส่วนจังหวัดและเทศบาลช่วยกระตุ้นและสนับสนุนให้สถานศึกษาในท้องถิ่นจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับประเพณีกินข้าวสลาก วิถีวัฒนธรรมของชาวบ้านมาถ่ายทอดให้เยาวชนได้รับรู้ถึงคุณค่าประวัติความเป็นมา และพิธีกรรมของประเพณีกินข้าวสลาก เพื่อให้เกิดความตระหนักและรับรู้ถึงคุณค่าของประเพณีในท้องถิ่นของตนเอง

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1. การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูรูปแบบดั้งเดิมของประเพณีก่วยสลาก เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของศรัทธาและชุมชน

2.2. บทบาทของครูและสถานศึกษาในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ความเชื่อและพิธีกรรมประเพณีก่วยสลากเพื่อสร้างสำนึกในวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่เยาวชน

2.3. รูปแบบการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเพณีตานก่วยสลากเพื่อให้เข้ากับหลักสูตรของการศึกษาเพื่อสร้างการรับรู้คุณค่าและความเป็นเจ้าของวัฒนธรรม

References

- Cultural Arts Editorial Board. (2013). *Tan Khan Salak Offering By Lottery*. Retrieved September 10, 2025, from https://www.silpa-mag.com/culture/article_38356
- Cultural Information Center. (2024). *The tradition of "Tan Kuai Salak" at Pak Li Temple*. Retrieved September 16, 2025, from <http://m-culture.in.th/album/197656/>
- Galilei, G. (2024). *The modern*. Retrieved September 20, 2025, from <https://th.wikipedia.org/wiki/สมัยใหม่>
- Ministry of Culture. (2021). *Tan Kuai Salak Tradition*. Retrieved September 20, 2025, from <https://calendar.m-culture.go.th/events/100797>
- Nuengnit, P. et al. (2003). Kuay Salak Festival: History, Value and Cultural Creation of Lampang Province, *Journal of MCU Thawarawadee Review*, 2(1), 1-9.
- Phra Boonchum Vachiro (Panyayot). (2022). *An Analytic Study on Decdicating Merit to The Departed According to The Tankuay Salak Ritual*. (The Master of Arts Program in Buddhist Studies). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phakdee, N. (2013). *The Roles and Values of Poi Luang to Socio-Culture of Chiang Mai and Lamphun Provinces*. (Thesis Doctor of Philosophy). Graduate School: Chiang Mai Rajabhat University. Chiang Mai.
- Phra Khru Sangharaksa Suphanath (Phurivaddhano).(2023). Kuay Salak Festival: History, Value and Cultural Creation of Lampang Province, *Journal of MCU Thawarawadee Review*, 2(1), 1-9.
- Phraya Anuman Rajadhon. (1971). *Meaning of Tradition*. Retrieved September 10, 2025, from <https://th.m.wikipedia.org/wiki/ประเพณี>
- Royal Institute. (2011). *The Royal Institute Dictionary Salak (Sahlak)*. Bangkok: Nanmee Books.